

Museum in de kijker

Geschiedenis van het museum Sint-Janshospitaal Damme

Mieke De Jonghe

conservator museum Sint-Janshospitaal

Oorsprong

Enkele maanden slechts nadat E.H. Julius Opdedrinck in mei 1901 in Damme ingehaald werd als pastoor, kon hij eind oktober al de door hem ingerichte museumzaal aan de leden van het Bestuur der Burgerlijke Godshuizen laten zien. De toenmalige secretaris vermeldde deze gebeurtenis in het verslagboek van de raadszittingen. We nemen dan ook 29 oktober 1901 als startdatum voor het museum van het Sint-Janshospitaal.

De oudheidskamer was ingericht in de oude voogdenkamer, achter in het oude hospitaalgebouw. Heel wat van de geëxposeerde sierstukken en gebruiksvoorwerpen had Pastoor Opdedrinck op de zolders vanonder het stof gehaald. Dat banken, schilderijen, beelden of huisraad niet meer gebruikt werden, betekende niet dat ze geen waardevolle getuigen van vroeger zouden zijn. Opdedrinck haalde ze uit 'verdoken hoeken en kanten' en gaf ze een museale bestemming.

In de rekeningenboeken van de daaropvolgende jaren vernemen we welke uitgaven voor de inrichting van het museum gebeurd zijn. Uit de facturen en betalingsbevelen kunnen we nog meer details halen. De naam van de Brugse beeldhouwer/meubelmaker Michel D'Hondt komt meermaals voor. Hij maakte o.a. vitrinekasten en lijstte kaarten en schilderijen in. Ook de gipsen afgietsels van de 13de-eeuwse gewelfsleutels uit de parochiekerk werden door D'Hondt gemaakt. In 1909 kregen negen schilderijen een restauratiebeurt door Maurits Zoetaerd. We weten dankzij de rekeningenboeken ook dat E.H. Opdedrinck enkele keren voorschotten terugbetaald kreeg, die hij gedaan had voor aankopen ten bate van het museum. Het betreft wandtegeltjes en een kleine muntcollectie, koperen kandelaars, grote kommen en plattegron-

Titelbladzijde van de "naamlijst", het eerste catalogie van het museum. (foto: Mieke De Jonghe)

den van Damme. Uit de formulering van de rekeningposten leiden we af dat E.H. Opdedrinck ook een vergoeding kreeg voor geleverde prestaties (zoals het overtekenen van oude kaarten); voor het schrijven van de geschiedenis van het Sint-Janshospitaal kreeg hij in 1920 een bedrag van 1500 frank.

In 1902 liet Opdedrinck een beperkte catalogus drukken bij van de Vyvere-Petyt. Hij bestond in het Nederlands ("Naamlijst", 14 blzn.) en in het Frans ("Catalogue") en geeft een overzicht van de tentoongestelde stukken (met uiterst bondige beschrijving). In die kleine brochure staan de openingsuren van het startende museum (op dinsdag en donderdag, telkens van 9 tot 11 en van 3 tot 5). Het museum werd opengehouden door de zusters Augustinessen (een van hen was daarvoor aangeduid). Van bij het begin (en tot in 1963) werd een gastenboek bijgehouden. Toch is het moeilijk na te gaan hoeveel bezoekers precies het museum bezocht hebben en we weten evenmin hoe zo'n bezoek verliep. Geduldig doorbladeren van het gastenboek levert natuurlijk wel enkele interessante details op: in de beginperiode kwamen jaarlijks zo'n 250 bezoekers over de vloer, ook klassen en vriendenkringen (vb. kunstenaarsgroepen). Verenigingen komen in het gastenboek vanaf de jaren 30 voor. Van bij het begin was er ook wat buitenlandse interesse, vooral vanuit Engeland. In 1950 tellen we bijna 850 namen in het boek. Uit een bedankingsbriefje vanwege een leraar en zijn klas kunnen we afleiden dat Pastoor Opdedrinck soms geleide bezoeken gaf.

Zicht op het kleine bovenzaaltje.
(foto: Mieke De Jonghe)

Algemeen zicht in de eerste museumzaal. (foto: Mieke De Jonghe)

Verdere uitbouw

In 1963 werd de museumzaal heringericht en werd ook de kleine bovenkamer ingenomen als museumruimte. Er werden eigentijdse toonkasten voorzien en het tentoongestelde materiaal werd geselecteerd en aantrekkelijker uitgesteld. De opening van het vernieuwde museum had plaats op 7 november 1963. In de zomer van het volgende jaar keurde de Damse COO-raad een ontwerp tot uitbreiding en verdere herinrichting van het museum goed. Ook hiervoor werd gerekend op een wettelijk voorziene toelage van 60% van overheidswege (Ministerie van Nationale Opvoeding en Cultuur). Deze uitbreiding was mogelijk dank zij het vervangen (en verbreden) van een bestaande gang tegen de zuidkant van het oude hospitaalgebouw. Dit nieuwe museumgedeelte werd op 17 februari 1965 ingehuldigd. Door die verruiming konden meer kunstvoorwerpen op aangepaste wijze aan het museumpubliek getoond worden. De openingsuren werden vanaf dan uitgebreid.

Het Bestuur der Burgerlijke Godshuizen werd in 1925 omgedoopt tot COO; in 1976 werd dit OCMW. Als beheerder van het museum nam het Damse OCMW in 1985 het initiatief de werking van het museum nieuwe mogelijkheden te bieden. Tot het voorjaar van 1985 waren de zusters blijven instaan voor het openhouden van het museum. Sedert de zomer die daarop volgde, beschikt het museum over twee deeltijdse personeelsleden (een conservator en een suppoost). Voor jaarlijkse evenementen als Open Monumentendag of Erfgoeddag, evenals voor tijdelijke tentoonstellingen, kan het museum sinds meerdere jaren rekenen op de inzet van een groepje enthousiaste vrijwilligers.

Collectie

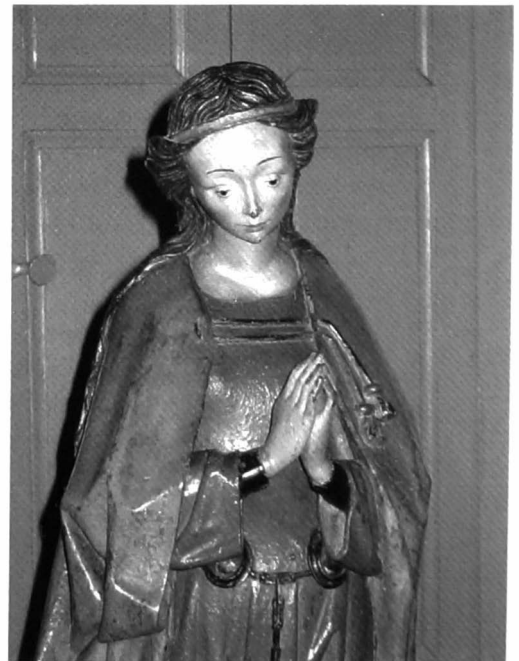
In het museum staan ongeveer 500 stukken tentoongesteld, op enkele uitzonderingen na alle afkomstig uit het huis zelf. De bezoeker ziet ze dus in de omgeving waarvoor ze oorspronkelijk bedoeld zijn en dat heeft z'n charme! Precies die verbondenheid met de omgeving laat toe ook artistiek minder waardevolle stukken op te stellen: ze dragen hoe dan ook bij tot het verhaal van het huis. Het betreft dus een eerder statische verzameling, hoewel niet uitgesloten wordt dat kunstvoorwerpen of drukwerken die in direct verband staan met de hospitaalgiedenis of het museum zouden verworven worden.

Binnen de collectie valt het grote aantal (8) gotische kistbanken op. Sommige vertonen sporen van latere aanpassingen, maar ze blijven - samen met andere meubelstukken - interessante getuigen van de laat-15de- en 16de-eeuwse meubelkunst. Op een reeks portretten van hospitaalvoogden uit de 16de tot de 18de eeuw en één landelijk tafereel na, hebben alle schilderijen bijbelse of devotieele thema's als onderwerp. Maar eentonig wordt het nooit: een vroeg-16de-eeuwse tondo met nativiteit is duidelijk geïnspireerd door Memling, en een Tüchlein (kwetsbaar, want hierbij werd zonder preparatielaag rechtstreeks op het doek geschilderd!) uit 1586 toont ons hoe lange tijd het Laatste Oordeel vrij stereotiep werd voorgesteld. Twee zusterportretten op de zijluiken van een drieluik, voltooid omstreeks de eeuwwisseling 16de-17de eeuw, brengen ons rechtstreeks bij de héle kloostergemeenschap die eeuwen lang instond voor de zorg in het hospitaal. Elk schilderij heeft zoveel te vertellen... Een blokfluit die gedurende enkele decennia 'vergeten' op zolder lag, bracht ons terug tot de vroege 18de eeuw. Ze kreeg een ereplaatsje én werd ook al met kunstzin en liefde bespeeld bij een gelegenheidsconcert.

Sinds het voorjaar 2004 huisvest het museum de themazaal 'Kunstkabinet van Hinsberg' die exclusief gewijd is aan het werk van kunstsmit Frans-Wiro van Hinsberg, die gedurende ruim 40 jaar woonde en werkte in zijn huis met smidse langs de Damse vaart. De zaal biedt een mooi overzicht van de diverse technieken die de smid beheerste én van zijn wetenschappelijke kennis. De opstelling gebeurde in samenwerking met mevrouw van Hinsberg, wier intentie het is alle afgewerkte stukken evenals de vakbibliotheek aan het OCMW te schenken.

Een opsomming geven van alles wat waardevol en interessant is binnen het Sint-Janshospitaal zou ons bijna verplichten de beschrijvende museumbrochure over te nemen. Dat kan binnen deze bijdrage niet de bedoeling zijn. We overladen ze evenmin met foto's, want elke

Heilige Margaretha, midden 15de eeuw, gepolychromeerd hout.
(foto: Mieke De Jonghe)

belangstellende zal veel meer hebben aan een bezoek ter plaatse. Een excursie met de lokale vereniging, een uitstapje in familie- of parochieverband, een didactische trip: de museummedewerkers stemmen zich graag af op de wensen van elke groep en hebben altijd wel iets in petto voor de kinderen (kleurplaat, spreukkoffer).

Werking

Vanzelfsprekend draagt het museum van het Sint-Janshospitaal in de eerste plaats zorg voor de stukken die eraan zijn toevertrouwd. Dankzij een vrijwel dagelijks toegankelijk stellen van het museum kan het publiek bij een bezoek kennis opdoen over het Damse hospitaal- en kloosterverleden. Doordat het museum ondergebracht is in een deel van het fel uitgebreide Sint-Janshuis (rusthuis), is de band verleden/heden duidelijk aanwezig.

Het museum pakte al meermaals uit met een tijdelijke tentoonstelling. In oktober 1994 werden er n.a.v. "Kerk van de Maand" schatten uit de sacristie uitgesteld, in het voorjaar van 1996 werd een tentoonstelling gewijd aan E.H. Julius Opdedrinck en in het najaar van 1997 werd aandacht geschonken aan het vergierrecht. In 1999 ging alle aandacht naar "750 jaar oudste reglement voor het Sint-Janshospitaal". In het voorjaar 2006 werd, in samenwerking met de Stad Damme, een herdenkingstentoonstelling gewijd aan kunstschilder Frans Wiro van Hinsberg (1906-1986).

Bij een individuele rondgang is de museumbrochure een hulp om de materiële getuigen van ons verleden beter te begrijpen; bij een geleid bezoek staat de gids hier graag voor in. Op schriftelijk of mondeling verzoek van geïnteresseerden wordt het nodige gedaan om de gevraagde informatie zo snel mogelijk te bezorgen of wordt de mogelijkheid geboden de kunstvoorwerpen of archiefstukken ter plaatse te bestuderen.

Beschikbare documentatie:

- **museumbrochure** (Nederlands / Frans / Duits / Engels)
- **folders:** 18de-eeuwse blokfluit / Kunstkabinet van Hinsberg
- **documentatiemappen:**
 - E.H. J. Opdedrinck
 - "600 jaar wijn meten in Damme" (over het vergierrecht)
 - "750 jaar oudste reglement voor het Sint-Janshospitaal"

website & elektronisch adres:

- <http://www.ocmw-damme.be/museum.htm>
- museum@ocmw-damme.be